

У МАГУТНЫМ латоку ваеннай прозы апошніх гадоў вельга не заўважыць адной характэрнай рысы, якую, мабыць, хутка можна будзе назваць тэндэнцыяй, — імкненне паказаць грозныя гістарычныя гады як цяжкі груз памяці народнай. Гэты груз, унутраная ўсхваляванасць становіцца такім ужо непаспартым, што прыводзіць да трагічнай разв'язкі. Ваіны прадаўжае забіваць людзей праз дзесяцігоддзі. Яна, як рэха, не-не ды і адзавецца чымсьці жыццём, чымсьці болем.

Пра тых, хто, нягледзячы на мірны час, на блакітнае неба, на яркае і гэтае добрае сонца, помніць кожную хвіліну ваіны, помніць і... не хоча помніць навошта? гэта ж так бляючае — піша Віктар Казько. Письменнік,

В. Казько. Суд у Слабадзе. Аповесць. «Полымя», 1978, №№ 1—2.

ЦЯЖКАЯ ПРАЎДА ВАІНЫ

які ўвайшоў у літаратуру параўнальна нядаўна, але ўвайшоў уладна, як гаспадар. Са сваім разуменнем жыцця, са сваёй памяццю ваіны. Нават у такіх, здавалася б, «мірных» аповесцях, як «Дзень добры і бываў» і «Цёмны лес — тайга густая», ён, з мэтай глыбокага ўвясвятлення духоўнасці сваіх герояў, ахвотна звяртаецца да больш ці менш шырокіх рэтраспектыв — паказвае мінулыя ваенныя дні.

Героі пісьменніка заўсёды памятаюць аб мінулым, таму што ўсё можна знішчыць, чалавечую ж памяць — ніколі. Аб гэтым і яго новая аповесць «Суд у Слабадзе». Аповесць-рэквіем. Страсная, абвінаваўчая прамова аў-

тара, які заўсёды памятае пра тых, хто патрабаваў «жыцця, ежы, сокаў у зямлі», патрабаваў, добра ўсведамляючы, што ўсё часова, што ніякія сокі не могуць уліць у іх жыццё, даўно скопчанае: «...Козелы, Марусевічы, Лецечкі паміралі ў тое лета і ў іншыя леты ў іншых дзетдамах. І ў іншых дзетдамах былі таксама свае Лецечкі, свае Марусевічы, свае Козелы, з'яднаўшы адзіным лясам, адзіным страшным маленствам, якога многія з іх... і не памяталі, а тыя, якія памяталі, не хацелі памятаць, хацелі пазбавіцца ад гэтай сваёй памяці, таму што жудасней за іх здзіццяў ўспаміны на зямлі ўжо нічога не было, не магло быць. Тут, на зямлі, толькі рас-

пачаўшы жыццё, толькі расплюшчыўшы вочы, яны прайшлі праз тое, чаму яшчэ няма назвы».

Аналітычная думка пісьменніка стала больш вострай, бяэлітаснай, голас аўтара загучаў моцна, рэзка, ніякіх кампрамісаў: праўда, толькі праўда, няхай самая страшная. Верны свайму прынцыпу, пісьменнік дзень учарашні вымярае днём сённяшнім. Але калі, напрыклад, у «Высакосным годзе» або ў «Аповесці аб беспрытульным каханні» гэтыя часавыя кропкі суіснуюць разам, зліваюцца і пераплятаюцца, то ў новай аповесці дзень учарашні заглушае, а затым і цалкам паглынае дзень сённяшні. У адмаўленні мінулага, якое калечыць

чалавека фізічна і духоўна, заключаецца асноўны пафас твора.

17-гадовы Колька Лецечка, дзетдомавец, глагоўны герой, нарадзіўся, як і кожны, хто з'явіўся на гэты свет, для таго, каб песці светлае і радаснае іншым, нарадзіўся, каб жыць, тварыць, кахаць, але смерць ваіны забраў у яго маленства, радасць, жыццё. Нават такое важнае паняцце, як маці, для яго засталася неразгаданым: «Цішыня, пустэча была яму за гэтымі словам, якісьці туман: бацька, матка...» Ды і адкуль яму гэта ведаць, калі «яго забівалі ў Трасцяны пад Мінскам, яго жыўцом палілі ў сялянскай хаце ў вёсцы Сучкі, яго стралялі ў безыменнай вёсцы, яго за-

копвалі жыўцом у зямлю яго забівалі, нішчылі кроплі ў нямецкім дэрхайме. Ен паміра кожным кроку, на менным, усеным трупясковым шляху... ужо стаміўся паміраць».

Колькі помніць Лецечка-Ліхалецечка заўжды паміраў. Жыццё гэта ён з'явіўся са смерці, — так яму варылі дарослыя. Але цечка паміраў, каб тым яшчэ раз увастануць, вярнуцца да вых, няхай нават у яці «часовага педаросці дажыць, каб стаць лоўным абвінаваўцам суддзёй былых зондэркаманды. Разд Захар'яй, дзедам Нічрам, бабай Зос'яй, Вкам Козелам, Стасем русевічам...»

Колька ўпарта, дзень за днём, ходзіць у культуры на суд, ён мог не ходзіць туды, му што і там ён павараскаваць аб людзкіх памяці, аб тым, што ідзе, ідзе па зямлі, «

ай не думаюць тая, хто
завіваў яго, што яны на-
ручы лёгкай смерцю.
Яны побдззе за імі і ў зям-
лю. Вудзе суд і там».

Сон перамешаны з
свай, рэальнасць з фанта-
стыкай, мінулае з сучас-
ным, жыццё са смерцю. І
выплывае, выплывае пры-
длае было ўжо жудас-
ная памяць вайны. Яна
вельзарным цяжарам кла-
дзецца на знясіленую ду-
шу падлетка, перапаўняе
раненае сэрца нечала-
вечым болем.

Колер смерці, колер
сла-малочнага туману
навольна наплывае на
Кольку. Ён уцякае ад
яго, шукае другія коле-
ры, але знаходзіць толькі
чырвоны і чырвоны. — зноў-
такі колер чалавечага бо-
лю... Няма куды дзецца
Кольку, няма дзе яму
скавацца ад «шпрыца-
мілі», а туман усё на-
бліжаецца і набліжаецца.
Колька ўваачавідкі
яго настойлівы кліч зям-
лі: пара... Лещечка ведае,
што часу ў яго мала, ву-

сім мала, вось таму ён і
«зрабіўся апошнім часам
якісьці не такі, праніклі-
вы, бачыць нябачнае, чуе
нячутнае».

З всаблівай дакладнас-
цю выпісаны В. Казько
старонкі суда. Яны рас-
крываюць жудасныя ма-
люнкі мінулага і чытаю-
ца як гістарычны даку-
мент, арганічна зліты з
мастацкай часткай апавя-
дання. Месцамі так і
карціць спыніць аўтара:
хопіць, даволі, не халае
паветра. Задыхаецца,
траціць прытомнасць у за-
ле суда Лещечка, разам з
ім задыхаецца і чытач.
Смерць, вакол смерць,
балота напоўнена смер-
цю, у лесе смерць, даро-
га выслана смерцю... —
хіба ж можна ўмясціць
усяго на некалькіх ста-
ронках гэтулькі жахаў,
кашмараў? Можна, шэп-
ча пасіпелымі вуснамі
падлетак Колька Лещеч-
ка. І трэба, дадае пісь-
меннік В. Казько.

Колька Лещечка дай-
шоў да ісіціны, якая ста-

ла для яго невыноснай,
праз небыццё вярнулася
памяць, каб адказаць на
апошніяе пытанне: для ча-
го? Ды для таго, каб
стаць суддзёй на зямлі і
застацца ім там, у зямлі.
Адначасова гэтая памяць
стала яшчэ адным стрэ-
лам вайны, прагучаўшы
праз дзесяцігоддзі. Коль-
ка зразумеў, «што не
здолее больш жыць на
зямлі з гэтай сваёй па-
мяццю. Бяспмятны быў
бы, а з памяццю—не...
Ён таксама бомба, якая
засталася ад вайны, не
выбухнула, не грывнула.
І цяпер вось-вось ён па-
вінен выбухнуць, грыв-
нуць». Лещечка пакідае
жыццё, але пакідае пера-
можцам, а не перамога-
ным.

...Ва ўрачыста-напру-
жаным, упарта-злосным
шэсці праходзяць выха-
ванцы дзіцячага дома па
вуліцах гарадка, право-
дзячы ў апошні шлях
свайго сябра Кольку Ле-
щечку. У гэтым шэсці
ёсць нешта грознае, усе-

сакрушалнае, тут боль і
нянавісць, пагроза і упар-
тасць, барацьба і стра-
снае жаданне перамагчы.

Асноўная ўвага пісь-
менніка скіравана на воб-
раз Лещечкі, на дыялек-
тыку яго болю, калі мож-
на так сказаць. Па гэтай
прычыне прамыя, адкры-
тыя дыялогі, характэр-
ныя для творчасці В.
Казько, саступаюць мес-
ца маналагам, няўласна
простаў мове. «Поток
сознання» з'яўляецца пе-
раважным у псіхалагіза-
цыі героя, таму што ана-
ліз, рэфлексія — тыповыя
становішча характару.

Нягледзячы на ўвесь
трагізм, яповесць пазбаў-
лена песімізму, гэта «тор-
жествующая скорбь»,
цяжкая праўда вайны, і
патрэбна яна перш за
ўсё для тых, хто ніколі не
бачыў нямецкіх кіндэр-
хаймаў, хто, гаворачы
словамі бабы Зосі, не га-
рэў на вайне лі душой,
ні целам.

Валянціна ЛОКУН.